

Onze-Lieve-Vrouw van de Atlas

en het verhaal over offergezindheid dat ouder is dan de historie over Tibhirine

Theo Dirix

Nog eens op zoek in Marokko, botste ik op een merkwaardig verhaal. Noem het nevenschade van een kort verblijf in de priorij van Onze-Lieve-Vrouw van de Atlas. Het verhaal is ouder dan dat van de zeven monniken van Tibhirine, die in 1996 in Algerije werden vermoord en thans in het Marokkaanse Midelt verder leven in de herdenkingskapel en in het hoofd van de aan het drama ontsnapte broeder Jean-Pierre Schumacher. Maar ook dit oudere verhaal eindigt tussen de muren van de cisterciënzerabdij in de Midden-Atlas.

“Ik ben een bouwer”, zegt Jean-Pierre Flachaire, de huidige prior van het klooster van Midelt, en hij wijst naar de kapel van Charles De Foucauld, die hij sinds mijn vorige bezoek heeft opgetrokken. In de nis van een zijkapel rust daar nu Albert Peyriguère, een volgeling van De Foucauld. Een vitrinekast toont wat de kluisenaar en mysticus bij zijn dood in 1959 in het bergdorp El Kbab heeft nagelaten: wat boeken, een kandelaar, een kruis. Zijn verhaal is een *spin-off* van zijn voorbeeld en leermeester Charles De Foucauld die bijna een eeuw geleden, in 1916, in zijn kluis in de Algerijnse woestijn werd vermoord.

In de inleiding van een brochure over de abdij van Onze-Lieve-Vrouw van de Atlas overschouwt Jean-Pierre Flachaire de wederwaardigheden (vervolgingen en vluchttoorden) die de trappistengemeenschap van Frankrijk over Slovenië via Algerije naar Midelt hebben geleid. Flachaire schetst daarbij de portretten van vier grote getuigen, waaronder ook dat van Albert Peyriguère. Niet zonder een ferme knipoog naar De Foucauld te werpen, besluit hij: “Ja, het is vooral door het leven zelf dat het evangelie wordt gepredikt, en hier in Noord-Afrika *alleen* door het leven. De kern van het evangelie is liefde tot het uiterste toe: zichzelf wegschenken.” “Zonder provocatie of bijgedachten” (lees: bekeringsijver), voegt hij er nog voorzichtig aan toe. Anders gezegd, getuigenis afleggen over de blijde boodschap kan door gewoon tussen de mensen te gaan leven en hen lief te hebben – een liefde die zo intens is dat je jezelf vergeet.

De rust van het monastieke leven in het klooster van Onze-Lieve-Vrouw van de Atlas steekt schrill af tegen de luidruchtige drukte uit de omgeving. De regelmaat van gebed, studie en werk, dat zich achter de okergele muren van het convent voltrekt, schijnt zich zelfs volstrekt niet te storen aan het chaotische geraas, de heisa en de zorgen van de mensen in de buitenwereld. Toch ‘waait’ die buitenwereld soms naar binnen. Zoals in die nacht dat de metten van de broeders door dansmuziek van een huwelijksfeest werden begeleid. Of die keer dat een stel honden tijdens de completen tegen de koningin van het gewelf kwamen blaffen.

Zeker in dit verarmde stadje, dat zich maar heel moeizaam opricht na een bloeiend mijnverleden, ontgaat die tegenstelling de overweldigende meerderheid van Marokkanen buiten de muren niet. Hoe schuchter klinkt het klokje na de psalmen als je het vergelijkt met

de aanrollende geluidsgolven van de muezzins die een ander gebed aankondigen. Ooit woonden hier vele joden en christenen. Dat is de reden waarom het voormalige nonnenschooltje en het aanpalende franciscanessenklooster nog altijd een plaatsje buiten het dorp en in het geheugen van de mensen heeft bewaard. Maar dat kan gauw, morgen misschien al, afgelopen zijn door een beslissing van hogerhand, een ongeval of groeiende vijandigheid. Zo verging het overigens het christelijke kerkhof aan de overkant van de vallei. Dat de Franse en Marokkaanse overheden niet tot een vergelijk konden komen over het terrein, dat de graven werden geprofaneerd en zelfs vernield en dat het cipressenpark bezweek onder het geweld van voetballende jongeren speelde amper een rol van betekenis in de teloorgang van dat kerkhof. Feit is dat het daar nu een vuilnisbelt is. Ook Charles de Foucauld was een 'toevallig' slachtoffer van een roofmoord. En wie heeft de zeven broeders van Tibhirine onthoofd? De vragen zijn nog niet opgelost, al trekt dan toch stilaan de 'politieke en diplomatieke' mist op die rond de schuldigen hangt. En is ook de herinnering aan père Albert Peyriguère, die zich nochtans in penibele omstandigheden onderscheidde in zorg en dienstbetoon, niet uitgedoofd?

De ervaring dat mensen grondig van elkaar verschillen in levensbeschouwing en geloofsbeleving is nooit onschuldig. Alleen al de aanwezigheid van iemand die anders denkt kan als een provocatie worden geduid. Dat is zeker zo als die ander een 'achtergelaten' enkeling is, en niet – zoals een moslim in onze contreien – een vertegenwoordiger van een opkomende groep/godsdienst. Hoe dan ook, de vraag dringt zich op waar de grenzen liggen voor een opgeëist recht op anderszijn, moedig getuigenis en zelfopoffering?

Geïnspireerd door de geschriften van Charles De Foucauld ging priester, letterkundige en oorlogsheld Albert Peyriguère zich in Marokko vestigen, na eerdere pogingen om een kluis te vinden in Tunesië en Algerije. Tweeëndertig jaar lang heeft hij in het verloren bergdorp El Kbab mensen genezen en gekleed, en wijdde hij zich aan het gebed. Bleef er nog tijd over, dan las en schreef hij. Want de verzorger en de mysticus wonnen het altijd van de intellectueel. Uit andere biografische flarden van de hand van zijn discipel en opvolger, Michel Lafon, die een paar jaar geleden naar Frankrijk is teruggekeerd, leren we zelfs enkele mondaine trekjes van de kluisenaar kennen. Zelf een fervente lezer, ook van lichtere rubrieken in de krant, durfde hij wel eens verbazing veinzen als hij iemand sprak die het bewuste artikel niet had gelezen. Werd hij ergens uitgenodigd, dan maakte hij er geen probleem van om in een comfortabel bed te slapen en naar hartelust mee te eten en te drinken. Niet altijd en overal speelde hij dus de rol van strenge asceet.

De leegstaande kluis van Peyriguère straalt vandaag nog altijd de levenslust uit die je ook kunt afleiden uit de rondingen van het portret van de priester. Het erf, gelegen in een doodlopende steeg aan de rand van El Kbab, op een honderdtal kilometer van Midelt, is zowaar een hof van Eden. Onder de druivelaars is het heerlijk om frisse thee te drinken en af en toe van de wijstok te plukken. Elders staan blozende perziken en overal kan je er kruiden proeven: salie, rozemarijn, absintalsem, munt, citroengeranium en lavendel. In een uithoekje staan enkele bijenkorven. De eremietenwoning zelf kun je dan weer zien als een ark waar het beste uit de schepping in veilige bewaring gedijt: in het voormalige kamertje van Michel Lafon huizen duiven, in dat van Albert Peyriguère twee konijnen en in de kapel, waarvan een hoek is weggespoeld, heeft de natuur helemaal vrij spel gekregen.

Iets van die levenslust is ook bij de trappisten van Midelt binnengeslopen. "Je bent vermagerd", grapt een habitué veelzeggend tegen de prior. De monniken gaan die middag naar het huwelijksfeest van een buurjongen. 's Anderendaags drinken ze thee op een terrasje

in de stad, ze zitten op de eerste rij. Soms nemen ze vrijaf voor een tripje in de eenzame bergen (ooit moesten ze de klusjesman alarmeren toen een broeder verloren reed en noodgedwongen ver buiten zijn monnikscel doorbracht). Met sommige pelgrims gaan de broeders graag een geanimeerde dialoog aan, ook over controversiële onderwerpen. Toch dulden ze niet dat iemand hen de les spelt over hun interpretatie van de Regel van Benedictus, zoals een lekencisterciënzer dat ooit eens op onhandige manier probeerde. Aanwezig zijn tussen de mensen en op een integere wijze getuigenis afleggen van hun geloof en christelijke hoop, het gebeurt ook buiten de geborgenheid van hun kerk. Wat de broeders daarbij bezielt, is het tegenovergestelde van zware offers die alleen maar doodsverlangen uitdrukken.

Toen Michel Lafon 's nachts stiekem het stoffelijke overschot van zijn medebroeder Albert Peyriguère, vijfentwintig jaar na diens overlijden, dichterbij de kluis en de bezoekers een nieuw graf bezorgde, vond hij hem helemaal intact, gemummificeerd. Een paar jaar later lieten de monniken van Midelt Peyriguère een tweede keer opgraven om hem naar de abdij te brengen. Maar zij vonden niet meer dan wat knokels. Het laconieke commentaar van de prior luidt: “De tuinier heeft de voorbije jaren de viooltjes op zijn graf erg veel water gegeven.”

Vandaag sieren bloemen nog altijd het lege graf nabij de kluis in El Kbab. De genegenheid van een groot deel van de lokale bevolking voor haar maraboe* is dus nog niet afgenomen. Zo droomt een buur van een toeristisch circuit in de stad met de kluis als ankerpunt. Maar anderen willen de kluis dan weer doen verdwijnen ten gunste van een kinderkolonie of een schooltje. De gemeente verzet zich zelfs nog tegen het geven van een straatnaam die naar de eremiet verwijst. De zoon van de vorige conciërge trekt boven de tuin een hoge muur van appartementsgebouwen op, terwijl zijn jonge opvolger-in-spe juist wil dat de tuin blijft zoals hij is. Tot hij van hem is, zo wordt gefluisterd. Aan het gehakketak lijkt vooralsnog geen einde te komen. De monniken van Midelt waren zo vooruitziend om het stoffelijke overschot van de legendarische kluisenaar samen met wat schamele bezittingen in veiligheid te brengen.

De film *Des hommes et des Dieux* brengt de complexe voorgeschiedenis van de executie van de zeven monniken in Algerije in beeld. Toen de filmploeg de enige overlevende van Tibhirine kwam opzoeken in Midelt, was de prior van dat klooster in Marokko niet vriendelijk. Dat geeft hij overigens zelf toe. Hij wist niet waar ze met hun film naartoe wilden. En hij schermde zijn getuige af. Hij was ook bang dat de opnamen in de verlaten abdij van Toumliline nabij Azrou, nauwelijks honderdtwintig kilometers verder, de schijnwerpers op zijn abdij zouden richten. Die benedictijnenabdij werd na een korte maar intensieve geschiedenis, met uitstraling ver buiten de Marokkaanse grenzen, gesloten wegens vermeende bekeringsdrift. Ze werd verkocht, even bewoond door hulptroepen en staat nu te verkommeren, maar het glasraam van het lam straalt nog.

Jean-Pierre Flachaire weet nu dat zijn argwaan onterecht was: “Toen de film klaar was en een jaar later zelfs de gouden palm in Cannes won, heb ik mijn fijnste pen boven gehaald om de prent te loven: de film geeft wel degelijk een getrouw beeld van het innerlijke gevecht die de broeders leverden om in de voetsporen van het Lam te treden dat ook op de slachtbank zijn vertederende aanblik niet verliest.” Toch ontbreekt volgens de prior in de film één cruciale episode uit het leven van Christian de Chergé: een scène die volgens de regisseur in de eindmontage sneuvelde. Tijdens zijn legerdienst in Algerije liep Christian, die later de

prior van Tibhirine zou worden, in een hinderlaag. Christian werd echter verdedigd door een plaatselijke veldwachter die zijn daad met zijn leven heeft moeten bekopen. Die opoffering vanwege een moslim is de monnik altijd bijgebleven, in die mate zelfs dat ze hem zelf dreef tot voorbij de finale hinderlaag, de wanhoop om het uitblijven van een menselijke oplossing.

Zoals dat voorval toentertijd Christian de Chergé kon sterken om zijn monastieke project blijmoedig te volbrengen, zo putten ook broeder Jean-Pierre Schumacher en prior Jean-Pierre Flachaire vandaag nog altijd de kracht uit offers van anderen om voluit te leven overeenkomstig hun eerste keuze, levenslustig en met humor. Als de liefde wederkerig is, zo lijken ze mij te zeggen, overwint ze de dood. Hoe oud is dat verhaal wel niet?

Theo Dirix oefent sinds 1989 het ambt uit van consul in de Belgische ambassades in (achtereenvolgens) Tanzania, Saoedi-Arabië, Jordanië, Canada, de Verenigde Arabische Emiraten en Griekenland. Sinds jaar en dag vertaalt en commentarieert hij hedendaagse (Franstalige) poëzie van Marokkaanse dichters en essayisten. Dirix is ook bekend om zijn reisverhalen die in diverse Nederlandstalige dagbladen en tijdschriften verschenen.

* De maraboe is niet alleen de naam van een ooeivaar, maar ook de term waarmee Afrikanen hun kluizenaars of Mohammedaanse priesters aanduiden.

ILLUSTRATIES:

In hoofding:

De kapel van de priorij Notre Dame de l'Atlas in Midelt (Marokko).

Elders:

Herdenkingsnis met de zeven portretten van de vermoeders broeders van Tibhirine.
Midelt, Marokko.

of
Kluizenaar Albert Peyriguère.